

Un ivirean la București - Mitropolitul Antim -

Anca Beatrice TODIREANU

Vrednică de aducere aminte și de laudă este întreaga osteneală pe care Antim Ivireanul și-a dat-o, din primul moment al venirii sale pe teritoriul Țării Românești și până la moartea sa martirică, pentru înflorirea Bisericii Ortodoxe Române și pentru buna sporire duhovnicească a turmei sale, reușind astfel să pună și o piatră trainică la temelia culturii poporului român. Numit pe drept cuvânt „meșter al tuturor artelor”, tânărul Antim a fost înzestrat de Bunul Dumnezeu cu minunate daruri. Dotat cu un adevărat simț artistic, ivireanul, pe lângă faptul că era un cunoscător desăvârșit al meșteșugului tipografic, a excelat în arta sculpturii, în caligrafie și miniatură, dar mai ales, a fost unul dintre cei mai mari, mai distinși și mai puternici oratori ai Bisericii neamului românesc. Acest doctor al sufletelor, prin celebrele sale Didahii - predici de înaltă ținută și intensitate morală, ancorate la realitățile zilei lui, va face ca numele său să fie pomenit cu cinste și cu dragoste, de suflarea românească.

Antim, pe numele de botez Andrei, s-a născut la jumătatea veacului al XVII-lea, în îndepărtata Ivirie, (Georgia) din părinții Ioan și Maria. Originea sa, se desprinde din marea majoritate a cărților tipărite sau traduse de el, numindu-se pe sine, fie „Antim Ivireanul”, sau „Antim georgian de neam”, fie „Antim ieromonahul, tipograful din Iviria”¹. Viața sa, putem spune că are pentru noi, câteva puncte obscure, dat fiind faptul că sunt prea puțin cunoscute împrejurările copilăriei și tinereții lui, până la stabilirea în Țara Românească. S-ar părea că era vlăstarul unei familii înstărite de georgieni, venită din părțile Azovului, care pe vremea aceea, se aflau sub stăpânire turcească². De la secretarul domnesc al lui Constantin Vodă Brâncoveanu, florentinul Anton Maria Del Chiaro, care l-a cunoscut bine pe georgian, aflăm că acesta a căzut de tânăr rob, probabil la turci, care invadau adeseori Georgia și a fost dus la Constantinopol³. Cât timp a stat în robie, nu se știe. Eliberat, fie datorită talentelor sale deosebite cu care a fost înzestrat, fie prin răscumpărare din partea Patriarhiei ecumenice, acesta a trăit în preajma Patriarhiei, unde a învățat sculptura în lemn, caligrafia, pictura, broderia. Tot în Constantinopol, și-a însușit limbile greacă, arabă și turcă⁴, devenind în scurt timp, un recunoscut poliglot. Poligloția lui, i-a fost de mult ajutor în activitatea de tipograf, dându-i astfel putința să tâlmăcească texte dintr-un grai în altul și să imprime apoi cărți în mai toate aceste limbi.

¹ Pr. Prof. Dr. Mircea Păcurariu, *Istoria Bisericii Ortodoxe Române*, vol. II, Ediția II, Ed. Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, București, 1994, p. 142 ² N. Cartoian, *Istoria literaturii române vechi*, Ed. Minerva, București, 1980, p. 400

³ Anton Maria Del Chiaro, *Istoria delle Moderne Rivoluzione della Valachia*, Veneția, MDCCXVII, Ed. N. Iorga, București, 1914, p. 51

⁴ Pr. Prof. Dr. Mircea Păcurariu, op. cit, p. 142

Deprinde, probabil, încă din adolescență meșteșugul tiparului, asigurându-și în acest fel o situație materială independentă. Era deja „*om cu stare și cunoscut*”⁵, atunci când Vodă Brâncoveanu îi propune să vină în Țara Românească. Ajuns aici, a deprins foarte repede și a vorbit cu o mare lejeritate, limba dulce românească, ca un adevărat fiu al pământului, însă nu a neglijat deloc nici limba pisarilor și a cârților bisericești de atunci: slavona.

Și cum nimic nu este întâmplător, acest brodeur, sculptor, gravor și xilograf, constructor și desenator, pictor și portretist, miniaturist și caligraf⁶, a ajuns la Curtea și în serviciul < *principelui culturii* >, Constantin Brâncoveanu, marele ctitor de Biserici și mărețe Mănăstiri. La un așa voievod, se cuvenea o așa personalitate !

Principele Brâncoveanu, temeinicise o tipografie la Mitropolie, condusă la acea vreme de fostul Episcop de Huși - Mitrofan⁷. Ajuns la București, Antim este însărcinat de voievodul muntean cu direcția acestei tipografii domnești. Data exactă a venirii aici a acestui pribeag, din părțile Iviriei, din păcate nu se știe exact. În capitala Țării Românești - București, îl întâlnim documentar, în octombrie 1691, când semnează cea dintâi carte tipărită de el în grecește: „*Pareneticele împăratului bizantin Vasile I Macedoneanul către fiul său Leon*”⁸, tradusă în greaca modernă de arhimandritul Hrisant Notara, nepotul Patriarhului de Ierusalim. Acum, ivireanul se semnează ca „*Ieromonah Antim*”⁹. Cum menționam mai sus, despre anul venirii sale aici cât și locul unde a primit tundera în monahism și când a devenit din mireanul Andrei, *ieromonahul Antim*, nu putem spune nimic concret. Un lucru este însă cert : era hirotonit preot înainte de data apariției acestei opere parenetice medievale, apărută din porunca și cu cheltuiala voievodului.

Un an mai târziu, vede lumina tiparului, „*Slujba Sfântului Grigore Decapolitul*”, făcută în grecește de „*Mateiu al Mirelor*”¹⁰. În septembrie 1693, Ieromonahul Antim imprimă una dintre cele mai însemnate cărți din întreaga sa practică tipografică : „*Evangheliarul greco-român*”, scos la București, din porunca Domnului, după cum gărește și titlul : „*Sfânta și Dumnezeiasca Evanghelie, elinească și rumânească, acum întâiu alcătuită într-amândoaă limbile și după greceasca ai bisericii orânduială așezată, cu a blagocestivului ... domn oblăduitoriu a toată Ungrovlahia Ioan Constantin Băsărabă voevod poruncă și cheltuială ...*”¹¹. Prin această < minunată Evanghelie greco-românească > putem vedea mai bine, spune Iorga, gândurile unora dintre arhieriei pribegi și boierii de alt neam cari înconjurau pe Brâncoveanu¹². Acest volum de mari proporții, are textul dispus pe două coloane

⁵ Damian P. Bogdan, *Viața lui Antim Ivireanul*, în „B.O.R.”, an LXXIV, nr. 8-9, august-septembrie, 1956, p. 679

⁶ Î.P.S. Mitropolitul Firmilian al Olteniei, *Cuvânt de pomenire a lui Antim Ivireanul, mitropolitul Țării Românești*, în „B.O.R.”, an LXXXIV, nr. 9-10, sept.-oct., 1966, pp. 953-954

⁷ Pr. Nicolae Șerbănescu, *Antim Ivireanul tipograf*, în „B.O.R.”, LXXXIV, 8-9, 1956, p. 690

⁸ Nicolae Iorga, *Istoria bisericii românești și a vieții religioase a românilor*, vol. II, Tipografia „Neamul Românesc”, Vălenii de Munte, 1909, p. 4

⁹ Gabriel Ștrempel, *Antim Ivireanul*, Ed. Academiei Române, București, 1997, p. 46

¹⁰ Nicolae Iorga, op. cit. p. 5

¹¹ Gabriel Ștrempel, op. cit., p. 71

¹² N. Iorga, op. cit. p. 5

ale paginii. În stânga cel grecesc iar în dreapta cel românesc având 372 de pagini¹³. Este o realizare tipografică de seamă cu gravuri, frontispicii și viniete lucrute cu o deosebită măiestrie, posibil chiar de talentatul artist.

În 1694 a tipărit o *Psaltire românească* în a cărei prefață este scrisă o Dedicatie pentru Vodă Brâncoveanu, din care se desprinde o mare erudiție teologică, care îl prevestea astfel pe păstorul și desăvârșitul orator de mai târziu. Principelui muntean i-a închinat și câteva versuri la stema țării, la sfârșitul cărora a ținut să semneze „*smeritul întru ieromonahi Antim Ivireanul*”¹⁴.

Este vorba aici despre prima carte scrisă **numai în românește** ! Cuprinde 271 de pagini, iar Psalmii sunt împărțiți pe catisme¹⁵.

Din ce motive, nu știm, însă în 1694 vlădica Antim părăsește Bucureștii și se retrace la Mănăstirea Snagov, unde va întemeia o tipografie, desfășurând aici o rodnică muncă de tipograf, supraveghind ca un mare număr de cărți să vadă lumina tiparului. Prea cuviosul ieromonah era dispus să facă orice sacrificiu, pentru a întemeia tiparnițe, adică mijloace sigure de răspândire a cărții, a luminii.

În textul de față, nu ne-am propus să stăruim asupra dezvoltării tiparului în Țara Românească, ci doar despre activitatea acestui vrednic ierarh al trecutului românesc, desfășurată în București. Ne rezumăm doar la a menționa, câteva dintre cele mai importante opere, fără a intra însă în amănunte.

Prin plecarea ieromonahului din București, tipografia domnească și-a redus simțitor activitatea. Din această cauză, cu sau fără voia sa, va fi nevoit să vină adeseori la București, începând din 1701, pentru a înviora aici, activitatea tipografică¹⁶. La Mănăstirea Snagov, unde devenise egumen al sfântului locaș între 1696-1701, se vor tipări 15 cărți: șapte grecești, cinci românești, una slavonă, una slavo-română și una greco-arabă¹⁷. Pr. Prof. M. Păcurariu, susține că din 1701, activitatea tipografică de la Snagov s-a transferat la București, unde între anii 1701-1705, s-a desfășurat cea mai fecundă activitate tipografică, imprimându-se și aici 15 cărți : două în limba română, una slavo-română, una greco-arabă și 11 în grecește. Cele românești erau „*Noul Testament*” și „*Acatistul*” la care se adaugă și un *Ceaslov slavo-român*, scos în 1703¹⁸.

Pe la începutul lunii martie, prin caterisirea Episcopului Ilarion, scaunul episcopal de la Râmnic, devenit vacant, va fi preluat de Antim. La 16 martie 1705, în Mitropolia din București, s-a desfășurat slujba hirotonirii întru Arhiereu a lui Antim Ivireanul, care va devenii Episcop de Râmnic prin „*alegerea făcută cu învoirea și sfatul Mitropolitului și Domnului Țării*”¹⁹. Și aici la Râmnic, Antim, a dovedit calități excepționale de bun administrator și om de carte. De acum începe seria unor tipărituri românești, menite să ducă la triumful deplin al limbii noastre în Biserică. Conștient de rolul său de „*păstor al unor credincioși de neam român*”²⁰,

¹³ Gabriel Ștrempel, op. cit., p. 73

¹⁴ N. Păcurariu, op. cit., p. 142

¹⁵ I. Bianu și Nerva Hodoș, *Bibliografie românească veche*, tom, I, București, 1903, p. 335-337

Pr. Nicolae Șerbănescu, op. cit., p. 696

¹⁷ Pr. Prof. Dr. Mircea Păcurariu, op. cit., p. 144

¹⁸ Ibidem

¹⁹ Gabriel Ștrempel, op. cit., p. 137

²⁰ Pr. Prof. Dr. Mircea Păcurariu, op. cit., p. 145

va purcede la tipărirea unui șir de cărți de slujbă în românește, însă cu o grijă deosebită, se va ocupa și de restaurarea și zugrăvirea unor lăcașuri de cult, printre care Mănăstirea Cozia și Mănăstirea Govora, unde pe peretele din sud s-a păstrat cel mai autentic portret²¹ al acestui vestit arhieru. Scaunul episcopal al Râmnicului, l-a ocupat un timp relativ scurt - doi ani și zece luni²², timp însă suficient pentru ca marele ierarh să facă din reședința episcopală, cum frumos s-a exprimat Pr. N. Șerbănescu, „*un focar de lumină și un centru de cultură religioasă și națională*”²³.

La 27 ianuarie 1708, venerabilul Mitropolit al Ungrovlahiei Teodosie, a trecut întru adormire, lăsând prin testament ca succesor al său, pe episcopul de Râmnic, Antim Ivireanul. În fața soborului alegător, dorința Î.P.S. Teodosie s-a împletit cu meritele deosebite și înaltul prestigiu de care se bucura în țară, și în întregul Orient ortodox, vlădica Antim. Cronica vremii avea să consemneze: „*Când au fost cursul anilor dă la Hristos 1708 ș-au dat obșteasca datorie și preasfințitul părinte mitropolitul Țării chir Theodosie carele mult bolind ... au adormit în Domnul la luna lui ghenarie 27... După ce deci au răposat, ... au mersu a doao zi măriia sa prea luminatul domnu, chemînd și pre amîndoi patriarșii, cel dă la Alixandria* și cel dă la Ierusalim, de au fost la slujbă pogribanii și toți arhierii ... l-au slujit în sfînta mitropolie cu cinste mare, luîndu-și toți creștinii ertăciune cu sărutarea sfîntei lui mîini. După aceeaia deci s-au suit în casele vlădicești și înpreună cu sfînții patriarși și arhierii cu toată boierimea ... în casă au intrat ... au început a vorovi pentru alegere dă vlădică ca să să pue, pentru ca să să păstorească turma lui Hristos cea prevoslavneacă fiind dar cu diata răposatului, părinte mitropolit, chir Theodosie, ales, ca să rămîie în urma lui păstoriu sfînția sa părintele Rîmniceanul, chir Antim. ... Și așa văzând măriia sa că toți așa află <Antim să fie mitropolit -nn> l-au chemat acolo în casa cea vlădicească și i-au dat cârja*”²⁴.

Confirmarea alegerii ca Mitropolit al Ungrovlahiei, a venit din partea Patriarhului Ecumenic Ciprian, la 21 februarie 1708²⁵, urmând ca a doua zi, în Duminica Ortodoxiei <dumineca cea denții a postului>, după săvârșirea Sfintei Liturghii oficiată de Patriarhul Alexandriei, „*au trimis măriia sa pă dumnealui Ștefan Cantacuzino, marele postelnec cu carita cea frumoasă domnească și cu alaiu frumos, la sfînta mitropolie dă l-au proscalisit să vie la curte; pă carele aducîndu-l pă scara cea mare pen divan, s-au înpreunat cu măriia sa vodă, sărutîndu-l măriia sa mîna și făcîndu-l frumoasă orație dă păstoriia ce i s-au dat, I proci. După aceeaia șazănd*

²¹ Episcop Gherasim al Râmnicului, *Istoria mănăstirii Govora*, Ed. Sfintei Episcopii a Râmnicului, Râmnicu Vâlcea, 1995, p. 92

²² Pr. Prof. Ion Ionescu, *Pătimirea Mitropolitului Antim Ivireanul, în Sfînți români și apărători ai legii strămoșești*, Ed. Institutului Biblic și de misiune al Bisericii Ortodoxe Române, București, 1987, p. 650

²³ Pr. N. Șerbănescu, *Documente în timpul păstoriei mitropolitului Antim Ivireanul la Râmnic*, în „M.O.” XVIII (1966), nr. 9-10, p. 787

*Gherasim Palladas

**Hrisant Notara

²⁴ „Radu logofătul Greceanu, *Istoria domniei lui Constantin Basarab Brâncoveanu voevod (1688-1714)*. Studiu introductiv și ediție critică întocmit de Aurora Ilieș, București, 1970, pp. 167-168

²⁵ „Este de văzut în acest sens scrisoarea din 10 februarie 1708, la N. Iorga, *Documente grecești privitoare la Istoria Românilor, 1320-1716*, partea I, București, 1915, vol. XIV al Colecției Hurmuzaki, pp. 629-30

*puțin la voroavă, au poruncit măriia sa de au mersu toți boiarii în casă și bînd vutcă și sinharisindu-l, au mersu toți boiarii dă i-au sărutat mîna*¹⁶.

Ca Întâistătător al Bisericii Ortodoxe din Țara Românească, a rostit un cuvânt de mulțumire, în dulcele grai românești, prin care își exprima dorința de a fi de mare ajutor noilor săi fii duhovnicești²⁷. Această celebră mărturisire a Sfinției sale, izvorâtă din prea plinul căldurii duhovnicești, este poate una dintre cele mai emoționante mărturisiri grăite vreodată de un Arhiepiscop, la un așa minunat eveniment. Citându-l pe Gabriel Ștrempel, putem afirma că vlădica Antim, a ținut o cuvântare „*cum nici un mitropolit nu mai rostise alta în românește până atunci*”²⁸. Cuvântarea sa „*era mărturisirea unui crez al vieții sale dăruită slujirii lui Dumnezeu și păstoriților săi, ca și cuvântul unui apostol*”²⁹.

Foarte interesant este faptul că deși erau de față la această solemnitate Patriarhi și arhiepiscopi greci, predica Mitropolitului abia numit a fost rostită în românește. Nu vom intra în detalii, în ceea ce privește „*Cuvântarea*” așezată în fruntea *Didahiilor*, pe care o intitulează „*Aceasta o am zis când m-am făcut mitropolit*”, ci ne vom limita să spunem doar că vlădica Antim s-a angajat să privegheze cu „*osârdie și fără de lene, zioa și noaptea și în tot ceasul, pentru folosul și spăsenia tuturor de obște, învățându-vă și îndreptându-vă cu frica lui Dumnezeu pre calea cea dreaptă*”³⁰.

Acesta a fost motivul principal pentru care Mitropolitul Antim le-a vorbit în limba română, ca poporul pe care avea să-l păstorească, să înțeleagă.

Tot în 1709, acest desăvârșit mînuitor al condeiului și al cuvîntului i-a dăruit principelui muntean un superb manuscris, caligrafiat în întregime de mîna sa, care cuprinde „*nu mai puțin de 515 chipuri în medalion*”³¹ legate între ele prin fâșii, asemenea unui arbore genealogic. Este vorba despre „*Chipurile Vechiului și Noului Testament, adică obrazele oamenilor celor vestiți ce să află în Sfînta Scriptură ...*”³². Lucrarea este cunoscută și prin denumirea de „*Arborele genealogic al lui Iisus Hristos*” sau *Rodoslovie*, pentru că fâșia centrală este ocupată de portretele strămoșilor lui Hristos. Ideea realizării unei astfel de opere i-a fost sugerată de tendința lui Vodă Brâncoveanu de a se asemui marilor personaje, împărați și profeți, pe care le-a dat antichitatea³³.

În urma multelor închinări de biserici și mănăstiri „*afierosite*” de voievozii și boierii români Patriarhiei de Ierusalim, administratorii acestor averi au început să se poarte la un moment dat ca niște proprietari, nicidecum ca administratori și uzufructuari, iar la Sfintele Liturghii nu mai erau pomeniți nici Patriarhul Ecumenic și nici ierarhul locului, pe motiv că donatorii lor i-ar fi scos de sub ascultare străină. Datorită acestor lucruri, în pragul anului 1712, Mitropolitul Antim intră în conflict

²⁶ Radu logofătul Greceanu, op. cit., p. 168

²⁷ Pr. Prof. Dr. Mircea Păcurariu, op. cit., p. 146

²⁸ Antim Ivireanul, *Opere*, ed. critică de Gabriel Ștrempel, Ed. Minerva, București, 1972, p. XX

²⁹ Pr. Prof. Ion Ionescu, op. cit., p. 651

³⁰ Pr. Prof. Dr. Mircea Păcurariu, op. cit., p. 147

³¹ Radu Albala, *Antim Ivireanul și vremea lui*, Ed. Tineretului, București, 1963, p. 90

³² Antim Ivireanul, op. cit., p. 214

³³ Gabriel Ștrempel, op. cit., p. 225

cu Patriarhul Ierusalimului Hrisant Notara, ajungând chiar la un pas să piardă conducerea Mitropoliei Țării Românești. Nefiind de acord ca Hrisant să fie socotit deplin stăpânitor atât în treburile administrative cât și în cele religioase, Mitropolitul patriot se plânde într-o scrisoare Patriarhului Ecumenic împotriva lui Hrisant Notara, lăsându-l, printre altele, a înțelege că el nu va recunoaște niciodată existența unor mănăstiri supuse altei ierarhii decât aceleia a Mitropolitului Țării Românești. Prin curajul și atitudinea sfinției sale, Antim a devenit apărătorul independenței bisericești a Țării Românești, aducând în sprijin Canoanele Sfintelor Sinoade și Hotărârile Sfinților Părinți³⁴. Era poate prima mare acțiune pentru afirmarea autonomiei Bisericii Țării Românești. Practic, luminatul ierarh a apărut drepturile Bisericii pe care o păstora, dar în același timp și libertatea țării, într-o problemă care avea și implicații politice. În timp ce Hrisant „*servea ca omul și emisarul turcilor pentru o împăcare cu Rusia, Antim se situa în fruntea politicii duse de boierii patrioți în vederea scuturării jugului otoman*”³⁵. Prin cele două încercări de a scutura jugul turcesc, prin colaborarea cu Petru cel Mare în lupta de la Stănilești din 1711 și prin apropierea de austrieci din 1716, vlădica Antim a avut un mare rol, care l-au dovedit un mare iubitor de neam și țară. Afișarea unei atitudini favorabile față de armata rusă, la care se adaugă și trecerea spătarului Toma Cantacuzino de partea țarului Petru I, l-au pus pe Vodă Brâncoveanu într-o situație foarte dificilă față de turci, care-l bănuiau de hainire. Pentru a preîntâmpina unele învinuiri ce i se puteau aduce, Constantin Brâncoveanu, prins și de intrigile unor adversari de-ai lui vlădica Antim, precum Hrisant Notara și Mitrofan de Nisa, a hotărât să-l înlăture pe Antim din scaunul mitropolitan.

Prin duhovnicul său, Mitrofan de Nisa, principele muntean îi cere Î.P.S. Antim Ivireanul să demisioneze de bună voie, căci în caz contrar va fi nevoit să-l scoată afară cu sila. Dreptul și smeritul Mitropolit, două zile mai târziu, adică marți seara, în 15 ale lunii ianuarie 1712, face ascultare și se prezintă la curtea lui Brâncoveanu, unde, vorbind „*în taină*” cu acesta, îi spune că înainte de a se retrage de bună voie din vlădicie, îl roagă să citească pe îndelete și cu judecată dreaptă alocuția sa formată din 12 puncte, din care Domnul muntean se va convinge că el, vlădica Antim, este nevinovat și că este victima detractorilor la care acesta a plecat ascultarea. Vodă Brâncoveanu păstrează tăcerea, fapt care-l face pe Mitropolit să-i scrie o altă scrisoare, pe 3 februarie. N. Iorga, îl compară pe marele ierarh cu Sf. Ioan Gură de Aur și susține că „*niciodată nu s-a ținut un limbaj mai mândru decât acela ținut de Antim în acele momente*”³⁶. Aceste scrisori de apărare, exprimate printr-un raționament limpede, prin citarea de argumente sigure cât și prin tonul sincer care cucerește inima, l-au mișcat profund, dar în egală măsură l-au și luminat pe principele muntean, care va renunța la intenția de a-l mai îndepărta din înalta funcție arhierască pe Mitropolit, de ale cărui sfaturi înțelepte și-a dat seama că nu se poate lipsi.

Vlădica Antim nu și-a cruțat nici timpul, nici vârsta, ci a continuat cu și mai multă râvnă munca tipografică, lucrând el însuși la sporirea cărților atât de necesare

³⁴ *Documente Hurmuzaki*, vol. XIV, 3, pp. 79-80

³⁵ Pr. Prof. Ion Ionescu, op. cit., p. 654

³⁶ Nicolae Iorga, *Despre Antim Ivireanul*, în op. cit., p. 616

pentru serviciul divin și pentru edificarea morală a poporului. Dintre acestea sunt de amintit: „Învățătură bisericească la cele mai trebuincioase și mai de folos pentru învățătura preoților” (1710), „Capete de poruncă la toată ceata bisericească ...” - o broșură cu 12 îndatoriri pentru preoți (1714), „psaltirea” (1710), „Octoiul”, (1712), „Dumnezeieștile și sfintele Liturghii” (1713) ș.a.

Referindu-ne la activitatea tipografică a lui Antim Ivireanul, în timpul șederii sale în Țara Românească (1691-1716), putem spune că a tipărit sau a supravegheat tipărirea a 63 de cărți, dintre care 39 au fost lucrate de el însuși, iar restul de ucenicii săi: Mihai Ștefănescu, Gheorghe Radovici, Dionisie Floru și alții³⁷. După locul de apariție, 21 au văzut lumina tiparului la București (una la tipografia de la M-reă Antim), 15 la Snagov, 9 la Râmnic și 18 la Târgoviște. După limba în care au apărut, 30 erau în grecește, 22 în românește, una în slavonește, 9 bilingve și una trilingvă. Opt dintre tipăriturile sale aveau prefețe sau dedicații semnate de el, iar câteva aveau versuri la stema țării închinată lui Vodă Brâncoveanu³⁸. Prin traducerea și tipărirea cărților de slujbă în limba română, Mitropolitul cărturar are meritul de a fi pus temelie nouă limbii noastre bisericești, pe care a modelat-o în așa fel încât este înțeleasă și folosită până astăzi. După aproape trei veacuri, se mai pot auzi în slujbele noastre bisericești cântări și rugăciuni așa cum au fost tălmăcite de luminatul arhiereu.

Fără îndoială, cea mai valoroasă operă literară rămasă de la Antim Ivireanul o formează *Predicile* sau *Didahiile* rostite în timpul păstoriei sale. Se cunosc 28 de predici rostite de sfinția sa, la care se mai adaugă 7 cuvântări ocazionale³⁹. Mitropolitul Antim este primul slujitor al Sfântului Altar care, rupând tradiția, s-a urcat în amvonul Mitropoliei pentru a grăi poporului de la suflet la suflet. Până la el, locul predicii îl ținea Cazania, însă societatea românească de la începutul secolului al XVIII-lea avea nevoie de o învățătură vie, adaptată la nevoile ei duhovnicești, la bucuriile și durerile ei. Luminatul ierarh a înțeles această nevoie și, de la înălțimea amvonului, a știut să găsească vorbe mișcătoare, de mângâiere, care răsunau adânc în sufletele ascultătorilor, alinându-le necazurile. Ca un adevărat „*doctor al sufletelor*”, el sublinia calitățile și defectele societății pe care o păstora și, cu o nemărginită dragoste creștinească, a căutat să stârpească răul și să promoveze binele. Prin celebrele sale *Didahii*, Mitropolitul Antim a înzestrat cultura românească, devenind cel mai de seamă orator bisericesc al tuturor timpurilor⁴⁰. Un merit deosebit al neobositului Mitropolit este și acela că rodul muncii sale mergea, prin milostenia lui Vodă Brâncoveanu și la frații noștri ortodocși din afara granițelor țării, la arabi și chiar georgieni.

Activitatea sa poate fi urmărită nu doar sub aspectul conducerii unor tipografii și a traducerii de cărți liturgice în românește sau de îndrumător al clerului și păstor al credincioșilor, ci și ca mare ctitor de lăcașuri sfinte și chivernisitor al bunurilor Mitropoliei. Unul dintre cele mai impresionante capitoare din viața lui

³⁷ Pr. Emanuel Copăcianu, *Profilul unui mare ierarh*, în „Mitropolia Banatului”, 7-9, an XVI, 1966, p. 462

³⁸ Pr. Prof. Dr. Mircea Păcurariu, op. cit., p. 148

³⁹ Ibidem, p. 152

⁴⁰ Pr. Prof. Ion Ionescu, op. cit., p. 657

Antim Ivireanul este fără îndoială acela al înălțării Sfintei Mănăstiri din București care-i poartă numele: *Mănăstirea Antim*. Construcția măreței Mănăstiri, a început în primăvara anului 1713, pe locul unei Biserici mai vechi, din lemn, cu hramul Sf. Nicolae. Locul pe care se înalță sfântul lăcaș i-a fost dăruit Mitropolitului de Drăgulin vistiernicul. De acum și până în 1715, Î.P.S. Antim se va îngrijii să cumpere și alte terenuri, vii, mori ș.a. pentru lărgirea vetrei Mănăstirii și a chiliilor, ca și pentru înzeestrarea lor. Din „*Gramata patriarhală pentru Mănăstirea Antim*”⁴¹ se desprinde că: „*a clădit sfânta mănăstire într-un numele Tuturor Sfinților, împodobind-o strălucit și înfrumusețând-o cu o biserică aleasă prin alcătuirea ei tehnică și prin potrivirea pietrelor... puind și cheltuială, nu cu cruțare, ci îmbielșugată și bogată din chiar banii lui, adăugind apoi și zidirea de chilii pentru odihna sfinților părinți...*”⁴¹.

Anul 1714 a fost unul tragic pentru neamul românesc. Este anul mazilirii și uciderii Brâncovenilor și al urcării pe tron a lui Ștefan Cantacuzino. Consternarea care a învăluit țara în aceste dureroase momente l-a cuprins și pe bătrânul Mitropolit. A doua zi după mazilirea principelui muntean, vlădica Antim l-a uns Domn al Țării Românești pe Ștefan Cantacuzino. În timpul domniei acestui nestatornic voievod (1714-1716) vlădica Antim și-a văzut nestingherit de treburile bisericești, terminând de ridicat M-rea Antim, pe care Ștefan Cantacuzino a proclamat-o independentă, iar la cererea mitropolitului, a ridicat preoțimea și a renunțat la darea „văcăritului”. Zilele grele pentru venerabilul mitropolit încep odată cu domnia primului domn fanariot în Țara Românească, Nicolae Mavrocordat (10 februarie 1716). De acum, principala preocupare a înaltului prelat era eliberarea țării de silnicia otomană, dublată acum și de cea fanariotă.

În ziua de vineri, 4 septembrie, la vestea că armatele imperiale vor intra în țară, în urma victoriei lor în fața turcilor, Nicolae Mavrocordat, speriat, fuge din București, luându-l cu sine și pe Î.P.S. Antim, împotriva voinței acestuia. Mitropolitul poartă o discuție aprinsă cu domnul fanariot, declarându-i că „*nu poate cu nici un preț să-și părăsească turma, mai ales în aceste împrejurări nenorocite*”. Vodă, nici n-a vrut să audă așa ceva și-l amenință că „*se va căi dacă se va întoarce*” în București⁴². Totuși Vlădica, invocând o suferință trupească, s-a întors în București și fiind convins că Vodă nu va mai reveni, s-a grăbit să-l ungă Domn pe Pătrașcu Brezoianu, marele vornic. Din nefericire, Nicolae Mavrocordat s-a întors în capitală, la 10 septembrie 1716⁴³. Plin de dorința răzbunării, chiar la intrarea în București, a poruncit să fie tăiat Pătrașcu Brezoianu, continuând seria măcelurilor cu boierii ce s-au opus stăpânirii turcești și domnului fanariot. Reașezat în scaunul domnesc, acesta îl cheamă pe bătrânul Mitropolit la Curtea domnească. Nici nu a intrat bine cu rădvanul în curte, că soldații turci, fără nici un pic de respect, l-au oprit și „*smulgându-i barba și părul capului și târându-l jos, l-au*

⁴¹ „Gramata patriarhală pentru mănăstirea Antim din București, din 20 septembrie 1714, în „Documente Hurmuzaki”, vol. XIV, pp. 629-634

⁴² „Călători străini prin Țările Române, vol. VIII, p. 393

⁴³ „Documente Hurmuzaki, vol. XIV, partea a II, pp. 793-794

*închis într-o căsuță a curții*⁴⁴. Odată cu el a fost închis și Ioan Abramios, predicatorul Curții domnești. Aici, Mitropolitul a fost supus umilințelor și amenințărilor, însă ca adevărat ostaș al Lui Hristos, nu s-a lăsat. Cu demnitate a refuzat categoric să-și dea demisia din înaltul rang arhieresc pe care-l ocupa. Totuși, Nicolae Mavrocordat, îl pune ca Întâistătător al Bisericii pe Mitrofan de Nisa, protejatul lui Hrisant Notara. Dat fiind faptul că paretisisul - renunțarea la scaun - nu era valabilă fără o aprobare a Patriarhiei Ecumenice, milosul Domn a făcut sfat cu boierii și-au decis să-i ceară Patriarhului ecumenic, Ieremia III, caterisirea lui Antim Ivireanul. Curios lucru, dar acesta împreună cu sinodul său patriarhal, au fost de acord. Ba chiar s-au grăbit să trimită Grammata de caterisire a Mitropolitului Antim, prin care acesta era acuzat de revoluție și răscoală, că a întreprins meșteșuguri satanice și că s-a ocupat cu magia⁴⁵. Pe temeiul acestor acuze acest „vrăjitor”, cum a fost declarat, este scos din rândul arhierilor și caterisit. Del Chiaro, ca martor al cumplitelor evenimente, relatează că după citirea actului de caterisire, lui Antim i-a fost smulsă camilafca de pe cap și în locul ei i s-a pus o tichie roșie. A fost scos din rândul călugărilor și i s-a luat numele primit la călugărie, devenind mireanul Andrei. Apoi i s-a citit sentința de închisoare pe viață la Mănăstirea Sinai⁴⁶. În miez de noapte, Ivireanul a pornit cu o căruță spre locul de detenție, escortat de câțiva ostași turci. Pe drum, însă, aceștia l-au omorât cu bestialitate și i-au aruncat trupul într-un afluent al fluviului Mărița, anume Tungia. Data și locul exact al martiriului său nu se știu cu precizie, însă cert este că a avut loc după 22 septembrie 1716, deoarece el semna un document la acea dată. Și iată cum un alt creștin luminat al Ungrovlahiei, era ucis ca și marele său binefăcător Constantin Vodă Brâncoveanu și ca alți mari demnitari români ai acelor vremuri.

În urma demersurilor Patriarhiei Bisericii Ortodoxe Române, caterisirea Mitropolitului Antim Ivireanul i-a fost ridicată de Sinodul Patriarhal, prezidat la aceea vreme de Patriarhul ecumenic Athenagoras, abia la 8 martie 1966⁴⁷.

Totuși, mai rămânea un act de îndeplinit : *Canonizarea lui Antim Ivireanul*. Acest suprem moment de creștină recunoaștere s-a împlinit pe 27 septembrie 1992, în cadrul unor slujbe înălțătoare, săvârșite de Prea Fericitul Teoctist, Patriarhul Bisericii Ortodoxe Române, la ctitoria luminatului mitropolit, Sfânta Mănăstire Antim⁴⁸.

Ca Episcop și Mitropolit, Sf. Antim Ivireanul, l-a întruchipat pe adevăratul păstor care-și pune sufletul pentru credincioșii săi. A dovedit-o prin cărțile sale de învățătură pentru preoți și credincioși, prin predicile sale și chiar prin testamentul său, dar mai ales prin moartea sa cu adevărat mucenicească, îndurată pentru că a îndrăznit să se ridice împotriva despotismului străin. Toate acestea îi conferă lui Antim Ivireanul calitatea de cel mai de seamă Mitropolit al Ungrovlahiei din toate

⁴⁴..Mitrofan Grigoraș, *Cronica Țării Românești (1714-1716)*, publicată de D. Russo în *Studii istorice greco - române*, vol II, București, 1939, p. 443

⁴⁵..A se vedea Gabriel Ștrempel, op. cit., pp. 366-368

⁴⁶..Ibidem p. 369

⁴⁷..Pr. Prof. I. Ionescu, *Comemorarea Mitropolitului Antim Ivireanul de către Biserica Ortodoxă Română în „Mitropolia Olteniei”, XVIII (1966)*, nr. 9-10, pp. 895-897

⁴⁸..A se vedea *Proclamarea solemnă a canonizării Sfântului ierarh-martir Antim Ivireanul*, în „B.O.R.”, an CX, nr. 7-10, iulie-octombrie, 1992, pp. 162-181

timpurile. De acum, nu ne-a mai rămas decât un lucru : când ne plecăm genunchii pe marmura rece a Mănăstirii Antim și ne închinăm în fața icoanei ctitorului său, și nu numai atunci, să-l rugăm pe blândul ierarh să ducă rugăciunile noastre de umilință Împăratului Ceresc și să se roage pururea pentru noi toți creștinii ortodocși, care-L cinstim și-L prăznuim cu bucurie în suflet, pentru iertarea păcatelor și mântuirea sufletelor noastre.

**A Man of Iviria in Bucharest
- Antim, the Metropolitan Bishop -
SUMMARY**

Antim -or Andrei on his baptism name -of Iviria came to Walachia invited by the cultivated ruler Constantin Brâncoveanu. He had skills in carving, painting, drawing, he was a good portraitist, calligrapher, miniature artist, but also a great orator, hi Bucharest, his first target was to run the princely printing establishment. He undertook an impressing activity aiming at promoting the Romanian language during the divine service and in the versions translated of the holy writings; he was an important preacher. In 1708 he became Metropolitan Bishop.

Victim of his epoch's political plotting; he was executed as a martyr of the Christian Orthodox Church. He was canonized on September 27th, 1992. He remained in the memory of the contemporaries as a true Shepherd sacrificing his life for the sake of the Truth, for God and the faithful ones.